

Citation style

Matela, Matěj : recension de : Robert Adam / František Martínek / Petr Palacký / Magdaléna Pokorná / Lucie Rychnovská (eds.): Karel Havlíček Borovský, Korespondence. 4: 1848, Praha : NLN, 2021, dans : Slovanský přehled, 108 (2022), 2, p. 395-400, <https://recensio-stag.lorax.sylab.com/r/2b357407d05046cab558fb52ca4424bd>

copyright

This article may be downloaded and/or used within the private copying exemption. Any further use without permission of the rights owner shall be subject to legal licences (§§ 44a-63a UrhG / German Copyright Act).

odpovídá i pojetí sborníku jakožto výstupu z konference předpokládající nové pohledy a neotřelé přístupy k příslušné problematice. Zajisté tedy není možné sborník používat jako úvod do výzkumu – předpokládána je poměrně vysoká úroveň vstupních znalostí čtenáře, a to zejména v oblasti biblických věd a lingvistiky. Poučenímu zájemci však sborník nabízí velice pestrý kaleidoskop informací a podnětů, nejenom pokud jde o výzkum biblického překladu, ale rovněž historie, etnografie a jazykovědy v nejširším slova smyslu. Velice přínosné je též nadnárodní pojetí příspěvků, které jednotlivé národní biblické překlady zasazují do kontextu západoslovanských jazyků a vzájemných vztahů ve střední Evropě. Nejedná se tedy pouze o zajímavý kamínek v mozaice výzkumu biblického překladu, nýbrž také o cenný příspěvek v rámci historických a slavistických věd. Zvláště cenné je pak po mém soudu hledisko sorabistické, které jednak výběrem jazykových prostředků (slepjanský dialekt), jednak otevřením doposud nepříliš probádaných kapitol lužickosrbských literárních dějin otevírá zcela nové obzory v rámci celého jednoho vědního oboru. Za zmínku stojí i kvalitně zpracovaný obrazový doprovod a pečlivé grafické zpracování celého sborníku. Celkově vzato je tedy sborník *Bible západoslovanská: jazyk a styl* významným počinem z celé řady výzkumných úhlů pohledu a právem si zaslouží pozornost.

Martin Boukal

Robert ADAM – František MARTÍNEK – Petr PALACKÝ – Magdalena POKORNÁ – Lucie RYCHNOVSKÁ (eds.),
Karel Havlíček. Korespondence IV 1848,
Praha, Nakladatelství Lidové noviny 2021, 420 s.,
ISBN: 978-80-7422-477-5

Šestidílná edice Nakladatelství Lidové noviny představující a analyzující všechny dochované dopisy spjaté s novinářem a jedním z předních mužů českého národního obrození Karlem Havlíčkem Borovským vkročila do své druhé poloviny, která se – jak příznačně dokládá právě nově vyšlý čtvrtý svazek – ponese v mnohem neklidnějším duchu. Obsahem tohoto dílu se totiž staly pohnuté doby „všeobecného hýbání národového“ (s. 53), jak rok 1848 v jednom z listů Havlíčkovi trefně nazval moravský buditel Matěj Mikšíček. Díky bezmála dvěma stům dopisů se tak čtenář přenesení do revolučního kvasu, jenž bude mít zásadní vliv nejen na formování moderních evropských národů, ale i na další osudy samotného Havlíčka.

Stejně jako v předchozích třech dílech ani zde nechybí úvodní studie (tento-krát pouze z autorské dílny doc. Magdaleny Pokorné), jež tradičně podává vysoce erudovaný vhled nejen do Havlíčkova života, práce a myšlení daného období, ale i do nejzákladnějších společenských a politických reálií dané doby, a opět tak představuje mimořádně důležitou informační základnu pro hlubší porozumění obsahové roviny řady dopisů a jejich zařazení do kontextu.

Začít tento vstupní text stručnou charakteristikou revolučního dění ve Francii, Itálii, Uhrách a vídeňských ulicích je pro pochopení sledovaného období krokem jednoznačně správným. Tento předskok do zahraničí se s následným výkladem událostí v našich končinách nejenže harmonicky doplňuje, ale lze jej zároveň vnímat i coby jakési symbolické vyjádření Havlíčkova širokého intelektuálního záberu, který se zdaleka neomezoval výhradně na dění v české kotlině. Jakmile se tedy autorka následně ocitne na domácí půdě, předkládá čtenáři sice nutně zhuštěný, nicméně o základní fakta nikterak ochuzený a odborně nenapadnutelný popis roku 1848 v českých zemích – s tím, že u jednotlivých událostí, jako bylo březnové shromáždění ve Svatováclavských lázních, Slovanský sjezd, Svatodušní bouře či přesun Říšského sněmu do Kroměříže, přirozeně klade co největší důraz na Havlíčkovu, povětšinou aktivní, úlohu v těchto přelomových momentech. Studii pak Pokorná ukončuje krátkým shrnutím Havlíčkových postojů k vybraným tématům (např. se jedná o pohled na spolupráci s Moravou, česko-německé vztahy či poměr k vládní moci) a zdůrazňuje skutečnosti, které by z dochovaných listů nemusely vyplynout.¹ Co nezazní zde, plnohodnotně dovysvětlí druhá polovina publikace, tvořená tradičně podrobnými vysvětlivkami ke každému z dopisů.

Viditelným rozdílem oproti předchozím svazkům je nicméně skutečnost, že toto vstupní pojednání neobsahuje analýzy Havlíčkových vztahů s opačným pohlavím ani složitých interakcí s přáteli plynoucích z jeho vysokých nároků na sebe i okolí. Přestože rok 1848 přinesl v jeho soukromém životě dvě zásadní události, tj. březnovou svatbu s Julií Sýkorovou a narození dcery Zdenky v předvečer Štědrého dne, osobní rovinu zcela zastíňuje práce, resp. činnorodá společenská angažovanost ve prospěch národní věci. Sňatkem a početím potomka si Havlíček konečně vytvořil stabilní a fungující rodinné zázemí, díky čemuž se z jeho života vytratila potřeba řešit často spletené milostné problémy. Prostor na osobní malichernosti však nezbyl

---

1 Podrobně o Havlíčkových životních osudech, pracovní náplni a politických postojích v roce 1848 srov. např. Tomáš GARRIGUE MASARYK, *Karel Havlíček. Snahy a tužby politického probuzení*, Praha 1896; Karel KAZBUNDA, *Karel Havlíček Borovský, svazek I.*, Praha 2013, s. 306–498; Zdeněk Václav TOBOLKA, *Slovanský sjezd v Praze roku 1848*, Praha 1901.

především kvůli událostem ve světě i doma. Jestliže jsme tedy v předchozích třech dílech vedle listů oficiálního či úředního charakteru sledovali i čilou korespondenci Havlíčka jako přítele, bratra, syna či snoubence, nyní již jednoznačně dominuje Havlíčkova činnost veřejná, tj. jako redaktora, politika a jedné z vůdčích osobností tehdejší české společnosti.

Na příkladu Havlíčkových písemných styků lze velice názorně pozorovat, že ještě na počátku roku společnost netušila, jak ohromná smršť odporu vůči absolutistickým zřízením zachvátí o několik týdnů později evropský kontinent. V lednu a únoru ještě převažují osobní listy – všechny se přirozeně nesou v duchu svatebních příprav. Matku Josefu prosí Havlíček o vyřízení úředních náležitostí, o sňatku informuje i bratra Františka. Zachoval se i dopis adresovaný jeho nastávající Julii Sýkorové, který mimochodem svou povahou nápadně připomíná komunikaci s předchozí Havlíčkovou láskou Fany Weidenhofferovou, kterou reflektoval předchozí svazek.² Také Julii mladý redaktor upozorňuje, že jakkoliv ji velice miluje, za žádnou cenu se nemůže podvolit jejím „předpojatým, neopodstatněným předsudkům,“ neboť „zásady, na kterých spočívá můj způsob myšlení, světónázor a přesvědčení, mají natolik pevné základy a jsou natolik promyšleny a potvrzeny zkušenostmi mými i jiných lidí, než aby je bylo možné obětovat dětinským předsudkům a umíněnosti jednoho děvčete“ (s. 47). Rovněž Julie zaujímá podobně submisivní pozici jako její předchůdkyně, což potvrzují i slova adresovaná (již manželu) Havlíčkovi v květnu: „Já vím, že Ty mě držíš za mnohem horší, nežli jsem – ale počkej, za krátký čas budeš mít ze mě radost. [...] Již teď jsem docela jiná“ (s. 137).

Poté, co se Havlíček 4. března v pražském kostele sv. Havla ožení, tedy soukromá korespondence, až na několik solitérů, na několik měsíců umlká a nastupuje ta v podstatě ryze pracovní. Právě s ní souvisí zřejmě nejpřekvapivější skutečnost tohoto svazku – vedle např. Vojtěcha Náprstka či Františka Ladislava Riegra, který Havlíčka na počátku března obšírně informuje o dění v Itálii, totiž většina dochovaných listů pochází od sedláků, obecních radních, strážmistrů, učitelů, kněží, písařů. Tato absence velkých jmen našeho národního pantheonu však obsah publikace v žádném případě nesnižuje, ba naopak. Díky ní se nám totiž odkrývá jiná, skrytější rovina pohnutých týdnů roku osmačtyřicátého, totiž jedinečná percepce tehdejších událostí a samotné osoby redaktora *Národních novin*³ ze strany běžného

2 Karel HAVLÍČEK, *Korespondence III 1845–1847*, Praha 2020. Recenze na publikaci vyšla ve *Slovanském přehledu* 107, 2021, č. 1, s. 232–237.

3 Poté, co byla císařským patentem 15. března zrušena cenzura, chopil se nové příležitosti – opustil *Pražské noviny*, jež mu neposkytovaly tak široký prostor, a od 5. dubna začal vydávat *Národní noviny*.

člověka. Tito vlastenci Havlíčka informovali o dění na českém a moravském venkově, o sporech mezi českým a německým etnikem nebo líčili pobouření, jaké jeho periodikum v konzervativnějších kruzích vyvolalo („číslo *Národních novin* od 6. t. m. některé měšťany slánské, obzvláště setníky gardy, tak rozjitřilo, že by Vás přítomného byli snad krátkým právem na kusy roztrhali“, s. 140). Oproti předchozím svazkům zřetelně cítíme o poznání uspěchanější tempo, naléhavost, mnohem vyhrcořenější náladu a naděje střídající se s o to hlubšími deziluzemi, tedy emoce emblematické pro každou revoluční dobu. Některé dopisy dokonce působí dojmem, že si jejich autoři z Havlíčka vytvářeli jakéhosi zpovědníka. Pisatelé se skutečně mnohdy doslova nechávají unést a vypisují fakta, která vytíženého redaktora nemohla příliš zajímat a jimž ani neměl čas se více zaobírat. Velká část z odesílatelů pak ke svému listu přiložila článek, o jehož uveřejnění žádala. Skutečnost, že valná většina z nich nebyla v Havlíčkem redigovaných periodikách publikována, proto v tomto kontextu příliš nepřekvapí.

V každém případě ale dochovaná korespondence podává cenný důkaz o mimořádně silné důvěře, jaké se Havlíček v řadách pokrokově smýšlející části společnosti těšil. „Spoléháme se úplně na morální pomoc z Vaší strany“ (s. 65), psal např. vodňanský vlastenec Jan Karel Haering, který na příkladu jistého kněze dokládá zpátečnické pozice římskokatolické církve. „Vy jste nám za 10 000 Čechů, zachovejš Vás Bůh naší drahé Vlasti“ (s. 81). „Vždyť naše česká národnost nemá jistě žádného vřelejšího, mužnějšího, žádného silnějšího zastavatele nad Vás“ (s. 141). „Národ náš bude i Vašeho jména pamětliv, až mu slavná budoucnost vzejde“ (s. 159) apod. Listy však rovněž disponují velkým potenciálem oslovit současné regionální vlastivědce, jimž by tyto rozsahově sice většinou skromné, zato informačně vzácné reflexe revolučních dnů v jednotlivých městech a obcích mohly pomoci vyplnit případná prázdná místa lokálních dějin či je inspirovat k dalšímu výzkumu daného období v jejich domovině. Vedle větších sídel typu Teplice či Jičín se přeneseme např. do Chlumína či Římovy, v květnu pak dopisem Jana Vlčka i do Havlíčkovy rodné Borové: „nebude Vám snad nemilo, když Vám oznámím, že zde a v okolí vůbec dobrý duch vlastenecký, dobrosrdečný, přirozený, nezkažený panuje“ (s. 134). Svazek předkládá rovněž několik listů zpravujících o situaci v zahraničí (např. v Horních Uhrách či v Lužici), z nichž v kontextu dalšího dějinného vývoje zaujmou především vizionářské úvahy doktora Jana Mašína, žijícího v srbském Valjevu: „nebylo by věru divu, kdybyste tu Vaši svobodičku (posud ji jinak jmenovati nelze) v krátkém čase opět pochovali; neb ďábel nespí a na každou příležitost čeká, by tu outlou dušičku do svých pazourů dostal“ (s. 148).

Na korespondenci z období jara a počátku léta udiví pozoruhodně malé množství listů psaných Havlíčkovou rukou. Tento nedostatek Havlíčka osmačtyřicátníka (který je však pro sledované období bohatě kompenzován jeho články v *Národních novinách*)⁴ se částečně změní s druhou polovinou roku, na překotné události neméně bohatou.⁵ Zřejmě nejlepším příkladem Havlíčkova břitkého vyjadřovacího stylu, pověstné brilantní argumentace a neskrývané radosti z polemik je v rámci celého svazku komunikace s tuchoměřickým páterem Josefem Votýpkou. Přirozeně mnohem více než lamentace zpátečnického kněze zaujme tradičně výborná Havlíčkova odpověď. Očividně pobavený redaktor v ní mimo jiné ironizuje skutečnost, že Votýpka, považující tisk za klepy, neváhal utratit 13 zlatých a 20 krejcarů za otištění svého textu v *Národních novinách* namísto toho, aby je coby řádný křesťan raději daroval na dobročinné účely. „To přece já, proti Vám jen bídný publikán, křesťanštěji smýšlím a odevzdám ty složené peníze [...] právě onomu muži, jenž mi Vaši cedulku přinesl, aby tyto peníze chudým Vaši osady rozděleny byly“ (s. 212).

Z tohoto období zaujme rovněž písemná komunikace se členy redakce *Národních novin*, nejvíce pak s Hermenegildem Jirečkem, kterého Havlíček sice z Vídně kárá (neprávem, jak se ukáže) za neotištění svého dopisu, avšak následné korespondenční fragmenty dávají znát, že v kruhu tohoto listu panovala přátelská atmosféra – dokladem budiž žertovně patetické Havlíčkovy pozvání k slavnostnímu obědu u příležitosti jeho svátku adresované jeho podřízeným, „aby se ve jmenované sobotu ve dvě hodiny k výše podotknutému obědu tím jistěji dostavili a vynajíti dali, poněvadž pak po vypršelé lhůtě jen sami sobě připsati musí, jestli já sám níže podepsaný všechno sním a vypiju“ (s. 218).

„Milá Maminko! Zrovna teď v 1 hodinu s poledne narodila se nám šťastně holka, zdravá jako ryba a silná“ (s. 248), píše novopečený otec 23. prosince do Borové. Havlíčkův rušný rok se tedy, příchodem malé Zdenky, uzavírá veskrze šťastně. Radostná předzvěst harmonického života se nicméně, jak dobře víme, nenaplní. Tento svazek tak pomyslně představuje jakýsi poslední Havlíčkův nádech čerstvého

4 Úvodní Havlíčkovy články z *Národních novin* z let 1848–1850 byly vydány souhrnně v publikaci Karel HAVLÍČEK BOROVSÝ, *Duch Národních novin: spis, obsahující úvodní články z Národních novin roků 1848, 1849, 1850*, Praha 1906.

5 Po Windischgrätzově zrušení svobody tisku byl Havlíček v noci na 8. července zatčen a čtyři dny vězněn na Pražském hradě, načež musel být propuštěn, neboť se mezitím stal poslancem Říšského sněmu. Vyhrál v pěti okresech, nakonec se rozhodl zastupovat ten humpolecký: „na každý pád hodlám na cestě své do Vídně vaše milé město uviděti a osobně se poděkovati“ (s. 190), zní část jeho dopisu adresovaného tamním volitelům.

vzduchu před pozvolným pádem do temných vod, z nichž mu již nebude dáno se vynořit.

Matěj Matela

Eckart CONZE,

Velká iluze. Versailles 1919 a nové uspořádání světa,

Praha, Universum 2021, 464 s.,

ISBN 978-80-242-7016-6

Eckart Conze, německý historik moderních dějin přednášející na univerzitě v Marburgu, přináší ve své nové knize s názvem *Velká iluze. Versailles 1919 a nové uspořádání světa* osobitý pohled do mírového uspořádání po první světové válce, který zásadním způsobem ovlivnil uspořádání světa tak, jak jej známe dnes. Pařížská mírová konference zahájená 18. ledna 1919 formálně ukončila „zbytečnou válku“, jak ji později nazval Winston Churchill.¹ V Zrcadlové síni na zámku ve Versailles zanikly staleté říše, ze kterých se zrodily novodobé státy, ukotvily se nové mezinárodní vztahy, ale také se zakořenily nové rozpory vedoucí k další světové válce.

Východiskem knihy se nestalo hodnocení mírové konference, která měla po první světové válce nastolit trvalý mír, ale zhodnocení jejich důsledků. Kniha se zabývá především otázkou, proč tento mír ztroskotal. Conze jako správné východisko vidí ztroskotání mocných očekávání, která s sebou konference nesla. Mocnosti věřily v nastolení nového mezinárodního soužití, které nezavdává důvod k nové válce, znovusjednocené národy věřily v nově vybudované státní útvary a poražení doufali ve smírnou budoucnost. Všechna tato očekávání ovšem již brzy po uzavření mírových smluv vzala za své. V tomto hledisku by se s autorem dalo jistě souhlasit, ani jedna z očekávání se totiž nenaplnila v plném rozsahu, což v zásadě vedlo k novým rozporům a přiživovalo rozpory nezahojené.

Název knihy předurčuje i její obsah, který by se měl věnovat samotným jednáním na mírové konferenci a jejím výsledkům. Přesto se autor obsáhle věnuje tématům, která konferenci předcházely, i těm, které následovala po ní. První kapitola knihy s názvem *Cesty z války* se v širším pohledu věnuje válečnému konfliktu v letech 1916–1918. Conze zde nerozebírá bitvy ani válečné bojové taktiky, naopak se věnuje vývoji války z pohledu politického. V první části této kapitoly se autor zaměřuje na jeden z klíčových aspektů války, a to na válečné cíle bojujících stran. Tyto

1 Helge HESSE, *Citáty, které pohnuly dějinami 20. století*, Praha 2011, s. 46.